

chybí (kromě jmen osob) – ať už proto, že autor necítil potřebu je uvádět, nebo proto, že byly sdělovány přímo při tvorbě inscenace atd. Známe také případy dodatečné, neautorské interpolace poznámek. Je tedy poznámka něco, co nemusí být součástí intence a její přítomnost nebo nepřítomnost je z hlediska literatury mnohdy otázkou náhody. Ale i v případech, kdy poznámky jsou součástí dramatického textu, můžeme vidět jejich širokou škálu od čistě scénických až po vyslovené básnické. V extrémním případě se první z nich mohou přibližovat poznámkám „režijní knihy“ a jejich literární hodnota bývá zpochybněna prolnutím světa dramatu a světa divadla. Sporná je také povaha poznámek-jmen osob (pokud je jako poznámky přijmeme) v těch textech, v nichž se objevují bez jakékoliv další specifikace; vedle toho nacházíme někdy též jména osob, jež jsou zřetelně spojena s divadelními funkcemi.

Poznámky se pohybují na různých úrovních obecnosti nebo konkrétnosti, což kromě jiného vyvolává otázku jejich *stylové hodnoty*, jež by byla adekvátní stylové hodnotě přímé řeči. Existují případy, kdy rovina poznámek a rovina přímé řeči mohou z hlediska použitých prostředků vykazovat kontrast, jenž nemusí být funkční z hlediska koncepce dramatu jako literárního díla. V dramatu – pokud toto se čtením přímo nepočítá²¹⁾ – nejsou často poznámky svěbytným literárním prostředkem tvorby světa díla. Poznámky se sice mohou podílet na významové *spojitosti* textu, avšak nečiní tak vždy systematicky a důsledně (vzpomeňme např. na pravidelnost jejich rozložení v textu), a i tehdy, jsou-li v textu přítomny, neznamená to ještě, že by musely být odpovídajícím prostředkem sjednocení; někdy dokonce mohou „mezeru“ mezi replikami zdůraznit.

Není zde místo pro rozbor velmi zajímavé a dodnes otevřené problematiky významového sjednocení („sémantického gesta“), jak ji rozpracoval J. Mukařovský především v několika konkrétních rozbořech básnických děl. Upozorňuji tedy alespoň na fakt, pro teorii dramatu důležitý, že kategorie významového sjednocení byla použita k popsaní podmínek a možností *estetického* fungování uměleckého díla²²⁾. Toto sjednocení nemá zachytit pouze kompoziční půdorys díla

a není sledováním pouhé návaznosti jednotek; v jeho pojmu je obsaženo „sjednocování antinomií“ a má ukázat dynamikou jednotu díla. Veltruský se proto oprávněně soustředil na vztah významové statiky a dynamiky. Ovšem dramatický text klade požadavku „izolace básnické struktury“ odpor, jenž souvisí s okolnostmi jeho vzniku a jeho elementárním („existenciálním“²³⁾) určením. Viděli jsme to už u problematiky poznámek. Dramatický text sice „bývá v dosahu estetické funkce“, není však vždy s ohledem k ní koncipován a nevyživá tudíž všech prostředků, jež by mohl mít na literární rovině k dispozici. Nemůžeme např. s jistotou tvrdit – z teoretického hlediska –, že přítomnost nebo nepřítomnost kupř. poznámky je signifikantní vzhledem k umělecké koncepci tak, jak bychom to mohli tvrdit třeba o přítomnosti nebo nepřítomnosti nějakého vyprávěcího prostředku v románu. „Překřížením“ funkcí či „posunem“ účelu dochází v dramatu (pokud je čteno jako literatura) např. k takovým změnám, jako je záměna konotace a denotace (tj. konotace musí v některých případech suplovat denotativní určení situace, emotivních postojů, vymezení charakteru atp.), může vzniknout specifická akumulace významů daná oslabováním dialogických funkcí a „přebíráním“ děje jazykovými prostředky (odkazování k vyprávění), k přesunům v hierarchii prostředků i v jejich pravděpodobnostní struktuře atd. Zdá se, že kategorie významového sjednocení by měla být doplněna kategorií *významové spojitosti* a soudržnosti²⁴⁾. Kromě toho bychom měli při interpretaci a především hodnocení dramatického textu mít na paměti dvě jeho charakteristiky, tj. jeho torzovitost a hybridnost; oba tyto pojmy mají kromě jiného naznačit, že řešení otázky estetické a umělecké funkce dramatického textu coby literárního díla se často neobejde bez uvedení relací k divadlu.

Teorie dramatického textu musí počítat s relevancí „přesahu“ dvou typů účelovosti (intencionality):

- 1) Většina textů směřuje k divadelní realizaci a tím je dán jejich elementární účel. Tento účel se v různé míře promítá do textu v podobě rozmanitých instrukcí, zákazů a dokonce opomenutí motivovaných požadavků té či oné divadelní kon-